

Klasik Arapça Metin Okuma Becerisinde Esas Alınan Kaynaklar ve Nihad Mazlum Çetin'in *en-Nusûsu'l-Muhtâre*'deki Yöntemi ile Alana Katkısı

Sources Based on Classical Arabic Text Readings Skill and Nihad Mazlum Çetin's Method in *al-Nusûs al-Muhtâra* and Contribution to the Field

Araştırma Makalesi / Research Article

Hatice ARSLAN SÖZÜDOĞRU*

△ Bu çalışma 25 Haziran 2021 tarihinde Fatih Sultan Mehmed Vakıf Üniversitesi tarafından çevrimiçi gerçekleşen “Ahde Vefâ: Bir Dil, Edebiyat ve Kültür Adamı Nihad Mazlum Çetin'i Anma Sempozyumu”nda sunulan “Nihad Mazlum Çetin'in “en-Nusûsu'l-muhtâre” Kitabı Örneğinde Arapça Klasik Metinlere Bir Bakış” bildirisinin gözden geçirilmiş ve yeniden düzenlenmiş halidir.

* Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagati Bölümü, İstanbul, Türkiye, e-posta: hatice.sozudogru@istanbul.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2685-7451

ÖZET

Arapça öğreniminde klasik Arapça önemli bir yere sahiptir. Aynı şekilde klasik Arapça derslerinde okutulacak kitapların seçimi dersin kendisi kadar önemlidir. Zira öğrenci seviyesine uygun klasik metinlerle karşılaşırsa korkmadan dört dil becerisinden biri olan okumayı gerçekleştirebilmektedir. Diğer yabancı dillerde olduğu gibi Arapçayı öğrenenler için de yeni öğrendikleri bir dilde klasik kitapları okuyabilmek başlangıçta zor gibi algılanabilir. Bununla birlikte yabancı dil öğrenenlerin hedefleri arasında o dilin temel kaynaklarını, klasiklerini okumak yer almaktadır. Arapça öğrenenlerin de hedefleri arasında yer alan kaynak eser okumanın hemen gerçekleştirmenin mümkün olmadığı bir gerçektir. Bunu tespit eden, Arap dili ve edebiyatı alanında pek çok değerli eseri literatüre kazandıran Nihad Mazlum Çetin klasik eser okumayı öğrenciye yakınlatacak ve sevdirecek *en-Nusûsu'l-muhtâre* adlı bir kitap kaleme almıştır (1979). Bu kitapta klasik Arap edebiyatında tanınmış eserlerden seçme metinler yer almaktadır. 2015 yılına kadar İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda ders kitabı olarak okutulan eser, Klasik Metinler ve Tarihi Metinler gibi derslerin materyali olmuştur. Çalışma kapsamında Arapça kaynak eserler ele alınıp, Çetin'in yöntemi hakkında bilgi verilmiştir. Çetin'in, tespit edilen Arapça klasik metinler ve tarihi metinlerden kaynak olarak seçtiği 22 eserin önemi ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Arapça Klasik Metinler, Arapça Tarihi Metinler, Nihad Mazlum Çetin, Klasik Metin Okuma Yöntemi, *en-Nusûsu'l-muhtâre*.

ABSTRACT

Teaching classical Arabic, which has an important place in Arabic learning, is not easy at all. For those who are learning Arabic as a foreign language in particular, it can initially feel like a luxury to be able to read the classics of a language they have just learned. However, one of the goals of learning a foreign language is to read the most important sources and classics of this language. It is a fact that it is not possible to read the source works, which are also important in Arabic, at once. The great scientist Nihad Mazlum Çetin, who knew and established this and brought many valuable works in the field of Arabic language and literature, has published a book that introduces the student to reading classical works. This book is *al-Nusûs al-muhtâra*, which is among his works and was prepared in 1979. In *al-Nusûs al-muhtâra* text parts of well-known works of classical Arabic literature can be found. The work, which

was used as a textbook in the Department of Arabic Language and Literature at the Faculty of Philology of Istanbul University until 2015, became the teaching material for classical and historical texts. As part of the study, this book will be presented and informed of its contribution to the field, method, writing style and content. In addition, an attempt is made to elaborate the meaning of 22 works selected by Nihad Çetin as a source from Arabic classical texts and historical texts.

Keywords: Arabic Classic Texts, Arabic Historical Texts, Nihad Mazlum Çetin, Method of Classic Texts Reading, *al-Nusûs al-muhtâra*

1. Giriş

Yeni bir dil öğrenmek insan hayatına yenilikler katmaktadır. Böylece kişi, öğrendiği yeni dil yoluyla farklı kültürleri, insanları tanıyabilmektedir. İkinci dil ya da hedef dil olarak öğrenilen dilde eser okuyabilmek, dört dil becerisinden birini gerçekleştirebilmek demektir. Öğrenilen dilde okunacak kitapların niteliği o dili konuşanların miras edindikleri pek çok dil inceliklerini de edinebilmeyi beraberinde getirir. Yabancı dil olarak Arapça öğrenebilmek için dört dil becerisini edinmek gerekir. İşitme, konuşma, okuma ve yazma yoluyla gerçekleşen dil ediniminde her bir becerinin farklı araç gereç ve yöntemlerle desteklenmesi gerekmektedir. Başlangıç seviyesi öğrenciler ile ileri seviye öğrencilere kullanılan araç gereç ve yöntemin aynı olamayacağı muhakkaktır. Öğrencinin dil becerilerinden okumada hedefine ulaşabilmesi için her seviye için uygun eserlerin seçilmesi gerekmektedir. İçerik olarak hedef dilin kültürünü de öğreten metinler olması dili soğuk üslubundan çıkarıp kalıcı şekilde öğrenilmesini sağlayacaktır. Arapça okuma becerisini geliştirmek için başlangıçta harekeli ve büyük puntolarla yazılmış metinler tercih edilirken, seviye yükseldikçe, hedef kitlenin kelime dağarcığı genişledikçe az harekeli ve küçük puntolu metinler tercih edilmektedir. Her seviyeye uygun düşünülüp tasarlanan ve yazılan tek bir eserin okuyucunun elinin altında olması okuyucu için kolaylık sunmaktadır.

Yabancı dil eğitiminin hedefleri arasında yer alan okuma becerisini geliştirmek için temel kaynakları, klasikleri okuma zorlu bir süreç gibi görülmektedir. Klasik Arapça alanında İbn Kuteybe'nin *Uyûnu'l-ahbâr*, Câhiz'in *el-Beyân ve't-tebyîn*, Müberrid'in *el-Kâmil* ve Ebû Alî el-Kâlî'nin *el-Nevâdir* adlı eserleri en çok tavsiye edilenler arasında yer almaktadır. Ne var ki yeni Arapça öğrenenler için, başlangıçta bu eserlerin dili kolay olmadığından, hepsini okumaları ve anlamaları zor olacaktır. Klasik Arap edebiyatından tabakât, teracim, emsal/atasözleri ve şiir antolojilerinin yer aldığı eserlerin bu zorlu sürece dâhil edilmesi için belirli bir yöntem gereklidir. Ancak klasik eser okumanın ve okutmanın şüphesiz farklı usulleri vardır.

Arapça öğretiminde de klasik eser okuma sürecini kolaylaştırmak adına muhtelif yöntemler geliştirilmiştir. Bu yöntemlerden biri Nihad Mazlum Çetin'in Arapça önemli klasik eserlerden bölümleri bir araya getirip bir kitapta toplayarak okuyucuya sunmasıdır. Zira önemli Arapça kaynak eserlerin bir anda okunmalarının mümkün olmadığını bilen ve tespit eden Nihad Mazlum Çetin, öğrenciye klasikleri yakınlaştırma adına *en-Nusûsu'l-Muhtâre* kitabını kaleme almıştır. 1979 yılından 2015 yılına kadar İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim dalında ders kitabı olarak okutulan kitap, Klasik Metinler ve Tarihi

Metinler gibi derslerin materyali olmuştur. Bu çalışma kapsamında sırasıyla Nihad Mazlum Çetin'in Arapça klasik metin ve tarihi metin oluşturma yöntemi, yöntemini uygularken dikkat ettiği hususlar, bu kapsamda kaynakları ve hedefi üzerinde durulacaktır. Nihad Mazlum Çetin'in klasik metin okumaya hazırlama yöntemine geçmeden önce hayatı ele alınacaktır.

2. Hayatı

Arap dili ve edebiyatı alanında önemli eserler ortaya koyan Nihad Mazlum Çetin Amasya'nın Gümüşhacıköy ilçesinde Hüseyin Mazlum Bey ile Reside Hanım'ın oğulları olarak 1924 yılında¹ doğmuştur. İlköğrenimini doğduğu ilçede, ortaokulu ise Merzifon'da² liseyi Yozgat'ta tamamlamıştır. Bir yıllık hukuk tahsilinden sonra öğretmenlik mesleğine duyduğu ilgi sonucunda Yüksek Muallim Mektebi'ne kaydolup İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümü öğrencisi olmuştur. Bu bölümün yanı sıra Fransız Filolojisi ile Arap-Fars Filolojisi bölümlerinin derslerini takip ederek sertifika almıştır (Furat, 1998: 1; Alparslan, 1992: 836; Yılmaz, 1991: 34; Topuzoğlu, 1993: 290).

1948 yılında mezuniyetinin akabinde Adana'da edebiyat öğretmenliği yapmıştır. 1949'da Nevin hanımla evlenen Çetin'in bu evlilikten iki oğlu olmuştur (Gökgöz, 2020: 384). 1951 yılında Kayseri İmam Hatip Lisesi'nde müdür olarak görev almış, daha sonra 1953'te İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap-Fars Filolojisinde açılan asistanlık imtihanını kazanıp göreve başlamıştır. 1958'de doktor, 1964'de doçent ve 1971 yılında profesör olan Çetin, 1965-1967 yılları arasında İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü, 1971-1990 yılları arasında da Şarkiyat Enstitüsü müdürlüğü yapmıştır (Furat, 1998: 1-2; Topuzoğlu, 1993: 290).

1954-1991 yılları arasında Milletlerarası Şark Tetkikleri Cemiyeti, 1979-1991 yılları arasında Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu ile Irak İlimler Akademisi üyeliğinde bulunmuştur. 09-27 Nisan 1978'de Musul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde bazı konferanslar vermiş, 1984 yılında Mısır'da bilimsel incelemelerde bulunmuştur (Furat, 1998: 2; Gökgöz, 2020: 384-385).

Çetin, artan bir hastalığın akabinde 25 Haziran 1991 yılında Salı günü akşamüzeri saat 19:50'de İstanbul'da vefat edip Karacaahmet Mezarlığı'na defnedilmiştir.³

¹ Ahmet Suphi Furat, Nihad Çetin'in nüfus cüzdanında doğum tarihi olarak 02.10.1934 tarihinin bulunduğunu kaydeder. Bu nüfusa geç kaydedildiği için olabilir. Zira nüfusta kayıtlı olan tarih esas alınsa üniversiteden on dört yaşında mezun olmuş olması gerekirdi. Bu da mümkün görünmüyor. Bkz.: Furat, 1998: 1; Topuzoğlu, 1993: 290; Yazıcı 2008: 221.

² Topuzoğlu'nda Niğde'de, Furat'ta da Merzifon'da ortaokulu tamamladığı yazılıdır. Furat'ta yazılı olan Merzifon'la Gümüşhacıköy ilçelerinin yan yana oluşu ve günümüzde de aynı şekilde bu ilçeye Gümüşhacıköy'den hala okumaya gelenlerin olması nedeniyle, Merzifon'da okumuş olabilir. Bkz.: Furat, 1998: 1; Topuzoğlu, 1993: 290; Ailesi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.: Yazıcı, 2008: 221; Gökgöz, 2020: 383.

³ Türkiye Diyanet Vakfı Bülteni'nde, Yılmaz'ın ve Alparslan'ın yazısında vefat günününün 25 Haziran olduğu kayıtlıdır. Topuzoğlu'nun yazısında, Yazıcı'nın tebliğinde ve Furat'ın makalesinde 26 Haziran olarak kayıtlıdır. Salı günü 25 Haziran olduğuna göre vefat günününün o gün olması kuvvetle muhtemeldir. Bkz.: Alparslan, 1991: 836-837; Topuzoğlu, 1993: 290; Furat, 1998: 1; Yazıcı, 2008: 223; Yılmaz, 1991: 34; Türkiye Diyanet Vakfı Haber Bülteni, 1991: 24.

Yazıcı mümtaz şahsiyetlerden olan Çetin için, insani yönünün çok yüksek, insanlara karşı sabırlı, titiz kişiliği, ilme olan aşkı, gayreti ve ilmi derinliği ile çevresindeki herkesin takdirini kazandığını yazmış, Gökgöz de edebi kişiliğinden bahsetmiştir (Yazıcı, 2008: 223-228; Gökgöz, 2020: 385-391). İslami ilimlere alandaki çalışmalarıyla ciddi katkıları olmuştur (Topuzoğlu, 1993: 290; Furat, 1998: 2).

Çetin'in vefatından sonra hayatı ve eserleri ile ilgili kapsamlı birkaç makale yazılmış (Furat, 1998: Topuzoğlu, 1993: 290-291; Yazıcı, 2008: 221-230; Gökgöz, 2020: 382-393), birkaç kısa yazı ve vefat yıldönümlerinde konferans, sempozyum gibi muhtelif faaliyetlerle hatırlanmış, son olarak 2021 yılında vefatının 30. yıldönümü münasebetiyle çeşitli etkinliklerle anılmıştır. Ancak bu etkinlikler sözlü sunumlar şeklinde olduğundan sadece isimlerinden bahsedilebilmiştir.

Çetin'in birçok alanda telif ettiği eserlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

- Ahmedî'nin Bilinmeyen Birkaç Eseri (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi) Tarih Dergisi III, 1952, s. 103-108.
- Tercümeleriyle Namaz Süreleri ve Duaları, İstanbul, 1954.
- Arapça Dilbilgisi, (Ahmet Ateş ve Tahsin Yazıcı ile birlikte) İstanbul, 1964.
- Farsça Manzum Yazmalar Kataloğu, (Ahmet Ateş'in vefatından sonra yarım kalan notlarının tamamlanmasıyla hazırlanmıştır) İstanbul, 1968.
- Eski Arap Şiiri, İstanbul, 1973.
- Arapça Metinler I, İstanbul, 1979.
- Fennü'l-hat, İstanbul, 1411/1990.

Kaleme aldığı eserleri dışında Milli Eğitim Bakanlığı'nın İslam Ansiklopesi'nde 39 madde yazmıştır. Bu maddeler dışında ikmal ya da tadil suretiyle 14 madde yazdığı bilinmektedir. Türkiye Diyanet İslam Ansiklopesi'nde de on bir maddesi yayımlanmıştır (Topuzoğlu, 1993: 291; Furat, 1998: 2-8). Yine İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi'nde, Türkiyat Mecmuası'nda, Oriens'de, Şarkiyat Mecmuası'nda ve el-Câmi'a dergilerinde çeşitli yazıları yayınlanmıştır (Topuzoğlu, 1993: 291).

3. Nihad Mazlum Çetin'in Klasik Arapça Metin Okuma Becerisi Kazandırma için Metin Seçme Yöntemi, Esas Aldığı Kaynaklar ve Yüzyıllara Dağılımı

Çetin, Arap Dili öğrencilerine 1979'da en-Nusûsu'l-Muhtâre adıyla bir kitap hazırlayıp önsözünde eseri yazarken takip ettiği yöntemi belirtip ilk bölümün neden kronolojik olmadığına cevap mahiyetinde aşağıdaki satırlara yer vermiştir:

“Birinci bapta yer alan parçalar için birçok esere başvurulmuştur. Bu kısımda tam harekeli olarak başlayan ve sayfalar ilerledikçe bazı esaslar göz önünde bulundurularak yavaş yavaş hareketleri azaltılan kolay metinler, görüleceği gibi, iki kelimedenden ibaret basit isim cümleleriyle başlar; bunları muhtelif unsurlarıyla gittikçe gelişen kısa isim veya fiil cümleleri takip eder. Bu tarzda sıralanabilecek kısa ve çeşitli cümleler şeklinde veciz sözlerin seçilebilmesine kolaylıkla imkân verdiği için *Nahe al-balağa*'dan (Nehcü'l-belâga) istifade edilmiştir. İlk dört halife (al-Hulafâ ar-Râşidûn)'nin veciz sözlerinden alınan cümlelerin Ali b. Abî Tâlib'inkilerden başlamasının sebebi budur. Böylece ilk dört halifenin sonuncusundan ilkine doğru gidilmiş, sonra da birkaç hadis verilerek tahkiye üslubunda kısa metinlere geçilmiştir. Bunlar,

muhâzarât tarzındaki eserlerden, kıraat için hazırlanmış çeşitli kitaplardan seçilmiştir (Çetin, 1983: Önsöz, V-VI).”

Çetin, yukarıda belirttiği gibi, yöntem olarak klasik metin okuma becerisi kazandırmak için hareketli ve karmaşık cümle yapısına sahip olmayan kısa isim cümleleri seçmiş ve ilk seviyedeki okuyucu için şu beş kaynaktan alıntıda bulunmuştur:

1./7. yüzyıldan Hulefâ-i Raşidîn’in özlü sözlerinden (Bu sözler yaygın olduğu için kaynak verilmemiştir.);

1./7. Hz. Peygamber’in (s.a.v.) hadis-i şeriflerinden (Bu hadisler yaygın olduğu için kaynak verilmemiştir.);

1./7. Atasözleri ile 19 kısa anonim hikâyeden (Bu sözler ve hikâyeler yaygın olduğu için kaynak verilmemiştir.);

2./8. yüzyıldan İbn Mukaffâ’nın (ö. 132/750) (Durmuş, 2000: 134-137) dünya klasikleri arasında yer alan *Kelile ve Dimne* kitabının “Aslan ve Öküz” ile “Aslan, Tilki ve Eşek” adlı metinlerden aktararak ilk seviye okuyucunun bunları tanımasını sağlamıştır.

2./8. yüzyıldan *Elf Leyletin ve Leyle* (Ulutürk, 1992:180-181) kitabından “546.-550. Geceler”e (Elf Leyletin ve Leyle, 1880: 18-28) yer verilmiştir. (Binbir gece Arapça masal külliyyatı tam olarak hangi yüzyıla ait olduğu bilinmemekle birlikte Hârûn er-Reşîd dönemine ait bazı masallar da içerdiğinden bu döneme yerleştirilmiştir.)

Okuyucu seviyesini göz önünde bulunduran Çetin, ilk seviyede olduğu gibi orta seviyeye ulaşan birinin okuyabileceği aşağıdaki uygun iki kaynaktan şu bölümler seçilmiştir:

7./13. yüzyıldan Ebü’l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed el-Cezerî İbnü’l-Esîr’in (ö. 630/1233) (Özaydın, 2000: 26-27) *el-Kâmil fi’t-târih* adlı kitabının “Hicrî 432. Yıl Hadiseleri” bölümünü;

8./14. yüzyıldan Ebû Cafer Muhammed b. Ali b. Muhammed İbnü’t-Tıktakâ’nın (ö.709/1309) (Hizmetli, 2000: 232-233) devlet adamlarına, idarecilere hitaben hazırladığı siyasetname üslubundaki *el-Fahrî fi’l-âdâbi’s-sultâniyye ve’d-düveli’l-İslâmiyye* adlı kitabının “Hârûn er-Reşîd’in hilafeti dönemi” ile “Halife Mu‘tasım” bölümünden;

Çetin, kitabının ilerleyen bölümlerinde ileri seviyedeki okuyucuyu göz önünde bulundurarak tabakât ve terâcim kitapları ile şiir antolojilerinden metinler sunmuştur. Burada takip ettiği yöntem, seviyesi yükselen okuyucuya ilgisini uyandıracak içeriğe sahip metin tercih etmektir. İleri seviye için şu on beş kaynaktan alıntıda bulunmuştur:

11./17. yüzyıldan Abdülkâdir b. Ömer el-Bağdâdî’nin (ö. 1093/1682) (Hoca, 1988: 230-231) İbnü’l-Hâcib’in *el-Kâfiye*’sine er-Radî’nin yaptığı şerhte geçen 957 şâhidi açıkladığı ve nahivle ilgili meseleleri ele aldığı *Hizânetu’l-edeb* adlı kitabının “Dil, nahiv ve sarfta kendisiyle istişhad edilen kelimeler hususu” metni;

11./17. yüzyıldan Kâtib Çelebi’nin (ö. 1067/1657) (Gökyay, 2002: 36-40) tarih kitabı olan *Fezleke* adlı kitabının “Tarihin Tanımı” metni;

10./16. yüzyıldan Taşköprizâde Ahmed Efendi'nin (ö. 968/1561) (Yavuz, 2011: 151-152) Osmanlı dönemi önemli biyografik eserlerin başında gelen *Miftâhu's-saâde ve Misbâhu's-siyâde* kitabının "Aruz ilmi" ile ilgili metni;

9./15. yüzyıldan İbn Haldûn'un (ö. 808/1406) (Uludağ, 1999: 8-12) *Mukaddime* kitabının "Büyükşehir halkının dilleri" bölümü verilmiştir. Aynı eserden "Kelam'ın nazım ve nesir sanatına ayrılması" bölümü ile "Ehli merâtibin şiir intihalinde tereffu'" bölümü;

7./13. yüzyıldan Ebû Abbâs Şemsüddîn Ahmed b. Muhammed b. Hallikân el-Bermekî el-İrbilî'nin (ö. 681/1282) (Özaydın, 1999: 17-19) cahilliye döneminden yaşadığı döneme kadarki önemli şahsiyetlerin biyografilerini aldığı *Vefeyâtu'l-Âyân* kitabının "Fârâbî" ve "Esmâî" ile ilgili parçası;

7./13. yüzyıldan Vezir Ebü'l-Hasen Cemâlüddîn Ali b. Yûsuf b. İbrâhîm el-Kıftî'nin (ö. 646/1248) (Kaya, 2000: 112-114) hicrî 1. asırdan 7. asra kadar yaşamış âlimlerin biyografilerini tafsilatlı olarak ele aldığı *İnbâhü'r-ruvât 'alâ enbâhi'n-nühât* adlı kitabının "Nahiv ilminin kurucusu ve râvilerin bu hususta söyledikleri" bölümü ile "Sibeveyhi" bölümü;

7./13. yüzyıldan Yâkût el-Hamevî'nin (ö. 626/1229) (Avcı, 2013: 288-291) biyografik bilgilerin yanı sıra müelliflerin eserleri ile birlikte bazı anekdotlar da aktaran *İrşâdu'l-erîb* adlı kitabının "Hammâd er-Râviye'nin hal tercemesi";

6./12. yüzyıldan Ebü'l-Berekât Kemâlüddîn Abdurrahmân b. Muhammed b. Ubeydillâh İbnu'l-Enbârî'nin (ö. 577/1181) (Kılıç, 1995: 173-174) nahiv ilminin doğuşu ile birlikte 180 müellifin hicrî birinci asırdan başlayarak biyografilerini içeren *Nüzhetu'l-elibbâ fî tabakâti'l-udebâ* adlı kitabının "Ebu'l-'Alâ el-Ma'arrî" kısmı (İbnu'l-Enbârî, 1998: 305-306);

5./11. yüzyıldan Ebu'l-'Alî el-Hasen b. Reşîk el-Ezdî el-Kayrevânî'nin (ö. 456/1064) (Tüccar, 1999: 247-249) şiirin üstünlüğünü savunan, bir edebi tenkid ve belâgat kitabı olup, en önemli özelliği günümüze kadar ulaşmamış bu alanın eserleri hakkında bilgi veren *Kitâbu'l-'umde (fî mehâsini's-şi'r ve âdâbih ve nakdihi)* adlı kitabının "Şiir tanımı ve binası" kısmı;

5./11. yüzyıldan Ebü'r-Reyhan Muhammed b. Ahmed el-Bîrûnî'nin (ö. 453/1061?) (Tümer, 1992: 206-215) yeni bir bilim dalı bulduğunu ifade ettiği *Tahdîdu nihâyâti'l-emâkin li'tashîhi mesâfâti'l-mesâkin* adlı kitabının "Ulûm" adlı bölümü;

4./10. yüzyıldan Ebü'l-Ferec Alî b.el-Hüseyn b. Muhammed b. Ahmed el-Kureşî el-İsfehânî'nin (ö. 356/967) (Kılıç, 1994: 316-318) bestelenmiş şiirleri ele almak isterken şairler biyografisine dönüşen *Kitâbu'l-eğâni* adlı kitabının "Hammad ve Mufaddal'ın şiir rivayetleri";

4./10. yüzyıldan Ebû Tâlib el-Mufaddâl b. Seleme b. Âsım el-Lugavî en-Nahvî el-Kûfi'nin (ö. 290/903'den sonra) (Tülücü, 2005: 365-366) Araplar arasında yaygın olan sözleri, meselleri bir araya toplayan ve 270'i mesel olmak üzere toplam 521 söz ihtiva eden *Kitâbu'l-fâhir* adlı kitabının "Kavluhum: Merhaben ve ehlen";

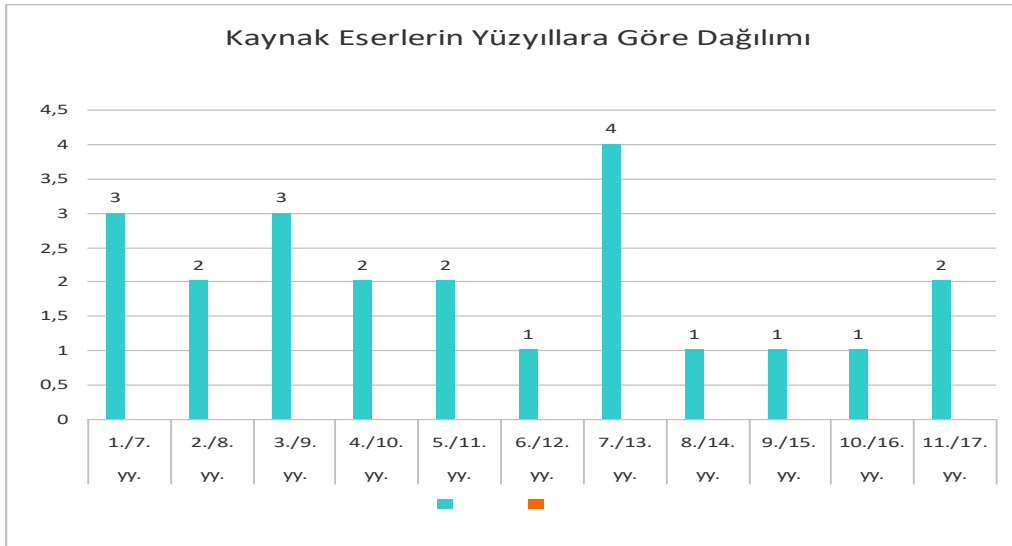
3./9. yüzyıldan İbn Kuteybe'nin (ö. 276/889) (Yazıcı, 1999: 150-152) şairler biyografisi olan ve en meşhur şairleri ihtiva edip İmruülkays ile başlayan *Kitâbu's-Şi'r ve şuarâ* adlı kitabının "Müellifin Mukaddimesi";

3./9. yüzyıldan Ebû Osmân Amr b. Bahr b. Mahbûb el-Câhız el-Kinânî'nin (ö. 255/869) (Şeşen, 1993: 20-24) Abbasi dönemi cimrilerini, özellikle de Farisi, Horasanlı kişileri esas aldığı, mevaliyi küçümseyip Arapların cömertlik hasletini ön plana çıkarmak için telif ettiği söylenen *Kitâbu'l-buhalâ* adlı kitabının “Esmâî'nin hikâyesi” ve “Ebû Uyeyne'nin hikâyesi”;

3./9. yüzyıldan Ebû Abdillâh Muhammed b. Sellâm b. Ubeydillah b. Sâlim el-Cumâhî'nin (ö. 231/846 ?) (Tüccar, 1999: 312-313) Cahiliye ve İslam döneminden en eski şair biyografilerini içeren *Tabakât fuhûli's-şuarâ* adlı kitabının “Müellifin Mukaddimesi”.

Yukarıdaki verilere göre Çetin, tabakât ve terâcim kitapları ile şiir antolojilerinden oluşan klasik Arap edebiyatı alanında 22 eserden alıntıda bulunmuştur.

Çetin *en-Nusûsu'l-Muhtâre*'deki alıntılarının kaynaklarını künyesi ile kitabın Önsöz'ünde belirtilmiştir. Dikkat çekici olan husus bu kaynakların tamamının Arap edebiyatı alanında tanınan ve istifade edilen, başucu eserleri mesabesindeki kaynaklar olmasıdır. Aşağıda kaynakların yüzyıllara göre dağılımı grafik içerisinde yer almaktadır. Bu grafiğe göre en fazla kaynak 7./13. yüzyıldaki eserlerden kullanılmıştır (Bk. *Şekil 1*).

Şekil 1: Kaynak Eserlerin Yüzyıllara Göre Dağılımı

4. Metnin Zorluk Derecesi ve Harekelenmesi

Kitabın zorluk derecesine bakıldığında birinci bölümünden itibaren tadrîcî olarak metinlerin kolaydan zora doğru seçilerek verildiği görülmektedir. Önce kısa cümlelerin verilmesi, ardından kısa hikâyeler, sonrasında ise seçilen metinlerin daha uzun olması ve kimi zaman bu metinlerin bir kitap bölümü oluşu bu tadrîcîliği gözler önüne sermektedir.

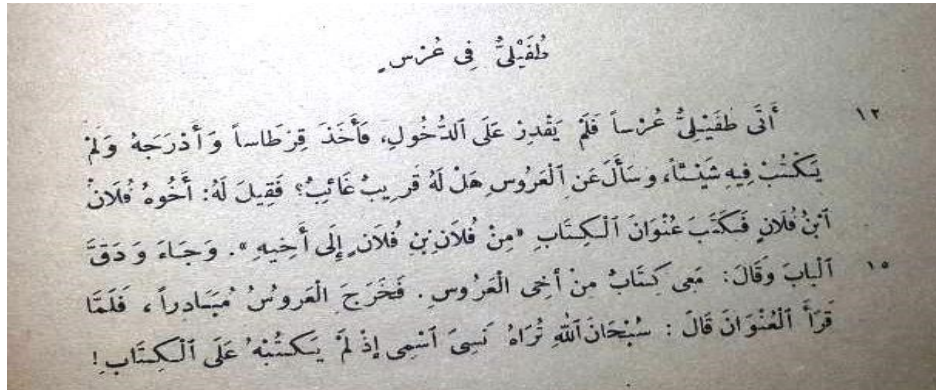
Çetin de bu durumu şu cümlelerle belirtmiştir: “... Görüleceği gibi, iki kelimedenden ibaret basit isim cümleleriyle başlar; bunları muhtelif unsurlarıyla gittikçe gelişen kısa isim veya fiil cümleleri takip eder (Çetin, 1983: Önsöz, VI).” Bazı bölümleri uzun tutma nedenini ve uzun metinlerin bir kitabın bölümünün tamamı olma sebebinin eserinde açıklayan müellif şu satırlara yer vermiştir: “Kitaplardan alınan kısa parçaların kitabın tamamı hakkında tam bir bilgi

vermediğinden, az sayıda da olsa bazı bölümlerin tamamını almaya mecbur kaldık (Çetin, 1983: Arapça Mukaddimesi).”

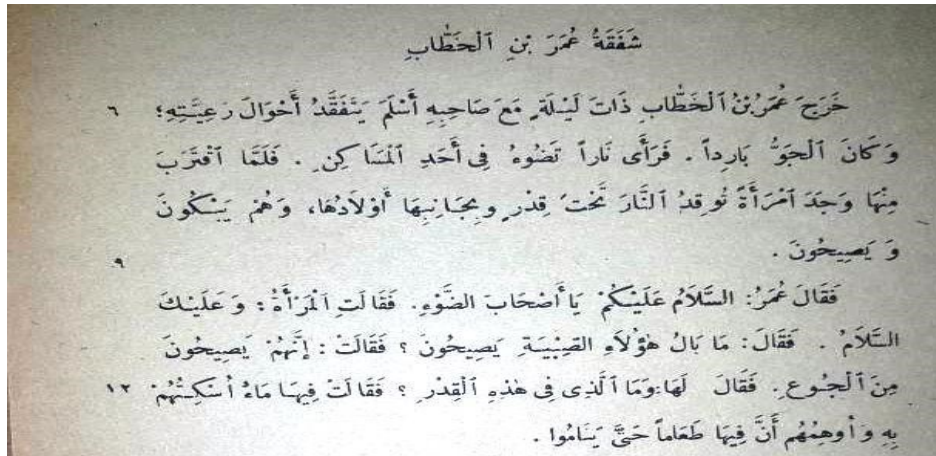
Başlangıçta metnin tamamının harekelenmesi ve yavaş yavaş azaltılarak tedrici olarak harekesiz okuma yöntemi esas alınmıştır. Zira dile hâkim olmayan öğrencilerin anlaması için Arapça metinlerde harekesiz kelimelerin harekelenmesi gerekmektedir. Kitapta harekeleme hususu ilk seviye için ön plana çıkmıştır. Zira ilk 33 sayfada yer alan metinler yoğun bir şekilde harekelenmiştir. (Bk. Resim 1 ve 2) Bununla birlikte seviye arttıkça, harekelerin de metinde azaldığı görülmektedir. (Bk. Resim 3-4). İleri seviye için hazırlanmış metinlerde harekenin sadece kelimenin yanlış anlaşılmanın önüne geçmek için konulduğu ya da özel isim, yer ismi gibi harekeyle anlaşılması mümkün olan kelimelerde var olduğu görülmüştür. Bunun sebebi kitabın mukaddimesinde şu sözlerle belirtilmiştir: “İlk sayfalarda yer alan metinlerin harekelenmesini, görüldüğü üzere gözettik. Sonra ise bazı muayyen esaslara göre bunu bıraktık (Çetin, 1983: Arapça Mukaddimesi).” Bu muayyen esasların, yanlış okumaların önüne geçmek için gerekli yerlerde kelimeleri harekeleme olduğu göze çarpmaktadır (Bk. Resim 5).

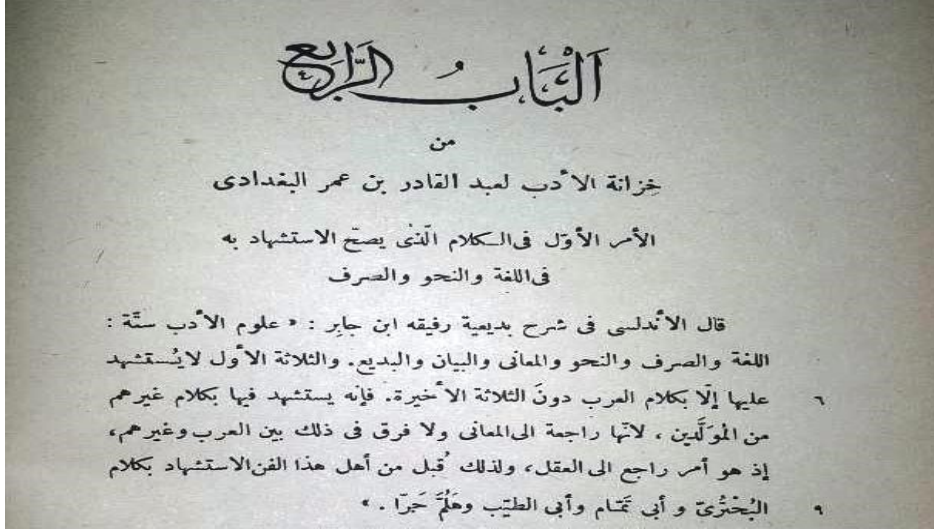
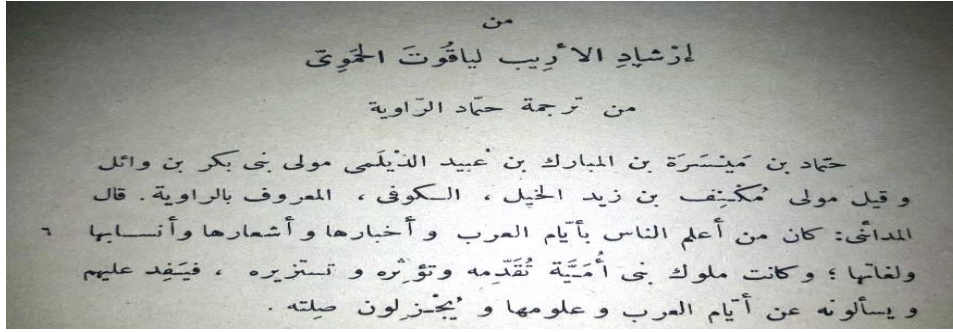
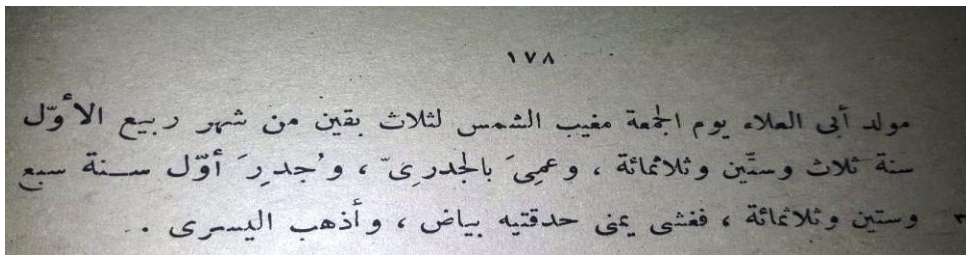
Çetin'in harekelemede takip ettiği yöntemin anlaşılması için kitabından harekeli ve harekesiz birkaç metin aşağıda örnek olarak verilmiştir.

Resim 1: Tam Harekeli Metin (Çetin, 1983: 6)

Resim 2: Tam Harekeli Metin (Çetin, 1983: 7)

Resim 3: Az Harekeli Metin (Çetin, 1983: 118)**Resim 4: Az Harekeli Metin (Çetin, 1983:175)****Resim 5: Harekesiz Metin Çetin, 1983: 178)****5. Nihad Çetin'in Bu Eserdeki Hedefi**

Seçilen metinlere bakıldığında eğitici içeriğe sahip olduğu ve genel kültüre katkıda bulunduğu görülmektedir. Zira metinler Arap kültürü ve İslam dini ile ilgili genel bilgi sunmaktadır. Çetin'in hedefi, ilk, orta ve ileri düzeyde Arapça bilen öğrencilere klasik metinler seçkisi sunup, edebî bir zevk oluşturmak olduğu gözlenmektedir. Metinler seçilirken dört senelik bir eğitim sonunda öğrencilerin belirli bir seviyeye taşınmak istendiği açıktır.

6. Sonuç ve Bulgular

Bu çalışmayla Nihad Mazlum Çetin'in Arapça klasik metin okumaları yapanlar için yöntemi incelenip, kullandığı kaynakları ile bunları ele alış şeklinin önemine dikkat çekilmiştir. Zira müşahede edildiği gibi başta tarih olmak üzere tabakât ve terâcim kitapları ile Arap dili ve edebiyatı alanındaki kaynakları, bir koleksiyon gibidir. Bununla öğrencilere iki kapak arasında hadis-i şerif ve anonim metinlerden; dünya klasikleri arasında yer alan İbn Mukaffa'nın *Kelile ve Dimne* eserinin metinlerden; şiir antoloji kitaplarının metinlerinden; atasözlerinden; bibliyografik eserlerin metinlerinden parçaları bir arada okuma imkânı sunulmuştur.

Çetin, fakültelerde Arapça eğitimine ayrılan zamanı düşünerek, öğrencilerin, yukarıda kaynak olarak verilen eserlerin tamamını lisansta okuyamayacaklarından ve hepsine bir arada erişmeleri mümkün olmayacağından, esas aldığı yöntemle en azından bu eserleri bir arada görmelerini sağlamıştır. Bu yöntemle seçilen en önemli klasik kitapların tanınması ve onlardan metinler okunmaları sağlanarak, bir eser yerine eğitici içeriğe sahip 22 klasik eser tercih edilmiş ve aynı zamanda eserlerin telif edildiği dönemin edebî üslubu ve zevkini görme fırsatı verilmiştir.

Bir dili öğrenirken kültürünü öğrenmenin önemini farkında olan Çetin, hedef dildeki kültürü yansıtan ve müelliflerinin biyografilerini de içeren önemli eserlerden metinler tercih etmiştir. Söz konusu metinlere kolay ulaşabilmeleri ve o kitapları ellerine almaya korkmamaları için hepsini bir eserde bir araya getirmiştir. Çünkü insanlar, ağır metinlerin olduğu kitapları ellerine alıp okumaya çekinirler, ancak takip edilen yöntemle bunlara yaklaşmak kolaylaşmıştır.

Arapça öğretiminde metin seçimi hassasiyetle üzerinde durulması gereken bir husustur. Zira sonradan oluşturulmuş suni metinler öğrencinin ilgisini çekmemektedir. Diğer yandan Arapça öğretiminde metin oluşturmak çok zordur, bu bakımdan ana metinlere, asıl metinlere ulaşmak, bir silsile halinde öğrencinin de faydalanacağı bir şekilde sunmak dil öğretiminde can alıcı noktalardandır.

Çetin'in gözettiği eser sıralaması ve yüzyılı da dikkate değerdir. Erken dönem Arap edebiyatından eserler tercih ettiği gibi, Osmanlı döneminden de eserler tercih etmiştir. Hicrî birinci yüzyıldan başlayıp hicrî on birinci yüzyıla kadar kaleme alınan klasik eserlerden istifade etmiştir. Kitabının birinci bölümde üç eser, ikinci bölümde iki eser, üçüncü bölümde iki eser ve dördüncü bölümde ise hicrî 11. yüzyıla ait bir eserle başlayıp geriye doğru hicrî 3. yüzyıla kadar ters kronolojik bir seyir takip eden Çetin, on beş eser kaynak olarak kullanmıştır. Arapça okuyanlar için dili nispeten daha anlaşılır diyebileceğimiz eserlerden başlayıp tadrîci olarak daha zorlara doğru ilerleyip, edebî içerikli eserlerle kitabı tamamlamıştır. Birinci bölümünden itibaren bu tadrîciliği seçilen metinlerin kolaydan zora doğru verilisinde görülmüştür. Önce isim cümlesinin verilmesi, ardından kısa hikâyeler, sonrasında ise seçilen metinlerin daha uzun oluşu ve kimi zaman bu metinlerin bir kitap bölümü oluşu tadrîci yöntemin neticesidir.

Çetin'in zamanında teknoloji bu kadar gelişmiş olmadığı için Arapça harflerin yazılması, harekelenmesi, matbaada basılması zordu. Bütün bu imkânsızlıklara rağmen, Çetin okunması ve yazılması müşkül bir dönemde emek vererek bu yöntemi oluşturmaya çalışmış ve kabul

gören bir yöntem ortaya koymuştur. Bize düşen bu eseri günümüz teknolojisi ile yeniden düzenleyip okuyucuya sunmaktır.

Sonuç olarak klasik eserler seçkisi olan böyle bir çalışmanın yönteminin yeni çalışmalara kapı aralaması için incelenmiştir. Bu ve buna benzer yöntemlerin günümüz eğitim materyallerine dâhil edilmesi gerektiği açıktır. Bu tür çalışmaların sayısının artması ve Arap dili öğretimi alanında bu yöntemin esas alınıp her seviyeye yönelik klasik eser çalışmaları yapılmasının öğrencileri klasik eserlere yaklaştıracığı muhakkaktır.

KAYNAKÇA

- Alparslan, A. (1991). "Prof. Dr. Nihad Çetin". *Türk Dili* (483: ss. 836-837).
- Avcı, C. (2013). "Yâkût el-Hamevî". *TDV İslâm Ansiklopedisi* (43: ss. 288-291). İstanbul: TDV Yayınları.
- el-Câhız, O. *Kitâbu'l-buhalâ*. thk. Tâhâ el-Hacerî, (5. bs.) Kahire: Dâru'l-Meârif, ty.
- Çetin, N. M. (1983). *en-Nusûsu'l-muhtâre*. İstanbul: (2. bs.)
- Durmuş, İ. (2000). "İbnü'l-Mukaffâ". *TDV İslâm Ansiklopedisi* (21: ss. 134-137). İstanbul: TDV Yayınları.
- Elf Leyletin ve Leyle. (1297/1880). haz. el-Kâdî Feth Muhammed. Matbaatu'l-Hayderî.
- Furat, A. S. (1998). "Nihad M. Çetin, Hayatı ve Eserleri", *Şarkiyat Mecmuası* (8: ss. 1-8).
- Gökgöz, T. (2020). "Nihad M. Çetin Hayatı ve Edebi Kişiliği", *III. Uluslararası Avrasya Çalışmaları Sempozyumu "Avrasya'da Bilim ve Teknoloji Öncüleri" –Prof. Dr. Fuat Sezgin'in Anısına-*, (ss. 382-393). ed. Oraz Sapaşev- Turgay Gökgöz, İstanbul: Demavend Yayınları.
- Gökyay, O. Ş. (2002). "Kâtib Çelebi". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (25: ss. 36-40). İstanbul: TDV Yayınları.
- İbnu'l-Enbârî, Ebü'l-Berekât K. (1998). *Nuzhetu'l-Elibbâ fî Tabakâti'l-Udebâ*. thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrâhîm. Kâhire: Dâru'l-Fikri'l-Arabî.
- Hizmetli, S. (2000). "İbnü'l-Tiktakâ". *TDV İslâm Ansiklopedisi* (21: ss. 232-233). İstanbul: TDV Yayınları.
- Hoca, N. (1988). "Abdülkâdir el-Bağdâdî". *TDV İslâm Ansiklopedisi* (1: ss. 230-231). İstanbul: TDV Yayınları.
- Kaya, M. (2000) "İbnü'l-Kiftî". *TDV İslâm Ansiklopedisi* (21: ss. 112-114). İstanbul: TDV Yayınları.
- Kılıç, H. (1994). "Ebü'l-Ferec el-İsfahânî". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (10: ss. 316-318). İstanbul: TDV Yayınları.
- Kılıç, H. (1995). "Enbârî, Kemaleddîn". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (11: ss. 173-174). İstanbul: TDV Yayınları.
- Özaydın, A. (2000). "İbnü'l-Esîr, İzzeddin", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (21: ss. 26-27). İstanbul: TDV Yayınları.
- Özaydın, A. (1999). "İbn Hallikân". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (20: ss. 17-19). İstanbul: TDV Yayınları.
- Şahin, O. (2011). "Nihad M. Çetin'i Vefatının 20. Yılında Saygıyla Anıyoruz. Âlim, Şâir ve Hattat", *Türk Edebiyatı* (459: ss. 44-48).
- Şeşen, R. (1993). "Câhiz". *TDV İslâm Ansiklopedisi* (7: ss. 20-24). İstanbul: TDV Yayınları.
- Topuzoğlu, T. R. (1993). "Çetin, Nihad Mazlum". *TDV İslâm Ansiklopedisi* (8: ss. 290-291). İstanbul: TDV Yayınları.

- Tüccar, Z. (1999). "İbn Reşîk el-Kayrevânî". *TDV İslâm Ansiklopedisi* (20: ss. 247-249). İstanbul: TDV Yayınları.
- Tüccar, Z. (1999). "İbn Sellâm el-Cumâhî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (20: ss. 312-313). İstanbul: TDV Yayınları
- Uludağ, S. (1999). "İbn Haldûn". *TDV İslâm Ansiklopedisi* (20: ss. 8-12). İstanbul: TDV Yayınları.
- Ulutürk, V. (1992). "Binbir Gece". *TDV İslâm Ansiklopedisi* (6: ss. 180-181). İstanbul: TDV Yayınları.
- Tülücü, S. (2005). "Mufaddal b. Seleme". *TDV İslâm Ansiklopedisi* (30: ss. 365-366). İstanbul: TDV Yayınları.
- Tümer, G. (1992). "Bîrûnî". *TDV İslâm Ansiklopedisi* (6: ss. 206-215). İstanbul: TDV Yayınları.
- Türkiye Diyanet Vakfı Haber Bülteni (1991). Ankara, Ekim: 21.
- Yavuz, Y. Ş. (2011). "Taşköprizâde Ahmed Efendi". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları. 40: 151-152.
- Yazıcı, H. (1999). "İbn Kuteybe". *TDV İslâm Ansiklopedisi* (20: 150-152). İstanbul: TDV Yayınları.
- Yazıcı, H. (2008). "Kadîm Bir Üsküdarlı ve İstanbul Çelebisi: Prof. Dr. Nihad M. Çetin". *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu VI, (6-9 Kasım)* (2: ss. 221-230). ed. Coşkun Yılmaz.
- Yılmaz, C. (1991). "Bilim Hazinesi Prof. Dr. Nihad Mazlum Çetin'in Ardından", *İslam* (96: ss 34-36).

EXPANDED SUMMARY

In this study, the focus is on the book "al-Nusûs al-Muhtâra," where the author's utilization of sources and his approach to them are examined. The author's sources span various fields such as history, biographies, translation, Arabic language and literature, resembling a comprehensive collection. Considering the significance of Arabic education in academic institutions, the author addresses the reality that students might not be able to delve into all the mentioned source works during their undergraduate studies. Consequently, the author ensures that these works are at least presented together, allowing students to have exposure to them collectively. This approach aims to acquaint students with important classical texts, fostering familiarity and engagement with these materials. By opting for 22 classical works with educational value, the author adopts a method that facilitates exposure to significant literary pieces.

Furthermore, the author's selection and sequencing of works deserve attention. The author not only includes works from early periods of Arabic literature but also incorporates materials from the Ottoman era. Ranging from the first to the eleventh century of the Islamic calendar, the author engages with a spectrum of classical works. The gradual progression from relatively comprehensible texts to more complex ones, ultimately culminating in literary pieces, is evident from the first section of the book. This gradual approach serves to expose readers to varying levels of complexity within the chosen texts.

Conclusively, the creation of such a compilation of classical works holds immense value. It is evident that works of this nature, including "al-Nusûs al-Muhtâra," should be integrated into contemporary educational resources. As the number of such studies increases, and as this method becomes a foundational approach in Arabic language education, it is certain that students will develop a deeper appreciation and understanding of classical works.

Recognizing the limitations of reading extensive source works in Arabic, Nihad Çetin authored "al-Nusûs al-Muhtâra" to introduce students to classic texts. This analysis explores the book's characteristics, content, objectives, writing considerations, sources, and its chronological arrangement. Preceding the examination of the book, the study provides insight into the author's background and contributions. The endeavor to create such a work stems from the significance of the author's sources and their arrangement.

The observed trend is that "tabakât" and "taracim" books, particularly historical texts, along with classical works in Arabic language and literature, collectively form a reservoir of knowledge. With the emphasis on Arabic education in academic settings, the author acknowledges the challenge of students not being able to extensively engage with the mentioned source materials. Hence, the author's intention is to at least introduce students to these works collectively. Acquaintance with these works tends to be enduring, making it important for students to engage with them. Thus, the author's choice to include 22 classical works, rather than focusing on a single text, fosters familiarity with these materials.

In a similar vein, the author's organization of works and their historical context deserves attention. The selection encompasses works from both early Arabic literature and the Ottoman era. Spanning from the first to the eleventh century of the Islamic calendar, the author's engagement spans multiple centuries of classical literature. The gradual approach, progressing from more accessible language to more complex forms, mirrors the natural development of readers' understanding.

In conclusion, the creation of such a compilation of classical works holds immense value. It is evident that works of this nature, including "al-Nusûs al-Muhtâra," should be integrated into contemporary educational resources. As the number of such studies increases, and as this method becomes a foundational approach in Arabic language education, it is certain that students will develop a deeper appreciation of classical works.